

28. Скаб М. С. Функціональна сфера апеляції в українській мові (семантика, граматика, прагматика, стилістика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. С. Скаб. – К., 2002. – 34 с.
29. Словник української мови : в 11 т. / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 3. – 1972. – 728 с.
30. Современный русский язык : в 3 ч. – [2-е изд., перераб]. – М. : Просвещение, 1987. – Ч. 3 : Синтаксис. Пунктуация / В. В. Бабайцева, Л. Ю. Максимов. – 1987. – 256 с.
31. Фреге Г. Смысл и денотат / Г. Фреге // Семиотика и информатика / гл. ред. А. И. Михайлов. – М. : ВИНТИ, 1977. – Вып. 8. – С. 181–210.
32. Шульжук К. Ф. Обращения в украинских народных песнях : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Украинский язык» : 10.02.02 / К. Ф. Шульжук. – К., 1969. – 21 с.
33. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Академія, 2004. – 408 с.
34. Braun F. Terms of Address : Problems of Patterns and Usage in Languages and Cultures / F. Braun. – Berlin, New York, Amsterdam : Mouton de Gruyter, 1988. – 372 p.
35. Frege G. Über Sinn und Bedeutung / G. Frege // Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik (Neue Folge). – Bd. 100/1. – Leipzig : Verlag von C. E. M. Pfeffer, 1892. – S. 25–50.
36. Svobodová J. Syntaktická charakteristika imperativu a vokativu v českých výzvoch / J. Svobodová. – Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987. – 103 s.

УДК 811.161.2'373 : 398.3

Н. В. Плотнікова,

Харківський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, м. Харків

КОНЦЕПТ-АРХЕТИП СОНЦЕ: ПІДґРУНТЯ МІКРОКОНЦЕПТОСФЕРИ СВЯТКИ

У статті розглядається вербальне вираження концепту **Сонце** у складі мікроконцептосфери **Святки**, що передбачає вилучення інформації про досліджуваний фрагмент концептуальної картини світу людини зі словників різних типів та етнографічних джерел (культурологічний аспект) і визначення особливостей його репрезентації в мові.

Ключові слова: лінгвокультурологія, мікроконцептосфера, концепт.

THE CONCEPT SUN OF THE MICROCONCEPTOSPHERE SVIATKI

The article deals with the complex analysis of the concept **Sun** of the microconceptosphere **Sviatki** projected for studying the peculiarities of its reflection in the synchronistical and diachronic aspects, as well as for clarifying of the specific character of its reflection in the hierarchical system of the linguistic world-image. Keeping within the limits of the lingvoculturological approach of the linguistic conceptology, in the research the notions such as conceptosphere, concept, conceptual microfield were considered.

In the structure of the microconceptosphere **Sviatki** 46 central concepts distributed to 10 conceptual microfields were distinguished. The appropriate field structure (nucleus, near-nucleus zone and periphery) of the microconceptosphere **Sviatki** was modeled and the hierarchical organization (superconcepts, presuperconcept, basic concepts, subconcepts) was presented. But the technique of the analysis of the lingvoculturological concepts suggested in this work consists of 3 stages: 1) formation of the nominative field of concept and definition of its nominative density; 2) separation and description of the structural elements of the concept; 3) modeling of its field structure. During the analysis of every concept the means of its linguistic expression, including their paradigmatic and derivational peculiarities were characterized. The research of the central concepts of the microconceptosphere **Sviatki** permitted to discover the specific character of the national mentality of the Ukrainians within the limits of this fragment of the linguistic world-image.

Key words: linguistic culturology, microconceptosphere, concept.

КОНЦЕПТ-АРХЕТИП СОЛНЦЕ: ОСНОВА МИКРО КОНЦЕПТОСФЕРЫ СВЯТКИ

В статье описываются особенности репрезентации концепта **Солнце** в составе микроконцептосферы **Святки** при помощи осуществления выборки информации об исследуемом фрагменте концептуальной картины мира человека из словарей разных типов и этнографических источников (культурологический аспект), предпринята попытка определения особенностей его репрезентации в украинском языке.

Ключевые слова: лингвокультурология, микроконцептосфера, концепт.

Зимовий цикл народної календарної обрядовості українців поділяється на доріздвяні та власне Різдвяні свята. Власне Різдвяні свята (Святки) починаються зі Святвечора й закінчуються Водохрещем. І ніякому святу не присвячено стільки народних повір'їв та обрядів, як Різдвяним святам, що містять значний обсяг фактичного матеріалу. Цей матеріал дає змогу розглядати Різдвяні святки або мікроконцептосферу **Святки** (Мксф) як концептуальне поле, що включає множині концептів, тобто є концептополем макрорівня [8, с. 214]. Концептополе макрорівня, як і концептополе мікрорівня, повністю відповідає всім традиційним канонам теорії поля, тобто має структуру у вигляді ядра, приядерної зони та периферії.

Оскільки концептуальне поле – велике угруповання концептів, то вважаємо доцільним розподілити його на концептуальні мікрополя (КМП), що «утворюють складну ієрархічну систему взаємопов'язаних полів, на основі яких формується мовна картина світу» [12, с. 31], та поєднують однорідні в поняттєвому відношенні одиниці (окремі концепти).

Основним джерелом для формування міфів, релігій є архетипи, а обрядовість Різдвяних святків сформувалась саме на основі давніх язичницьких міфів та християнської релігії. Відповідно, архетипи є підґрунтям для формування і власне різдвяно-новорічної обрядовості.

К. Юнг поділяв архетипи на психологічні (архетип свого, води), і культурні, створені культурним досвідом людства (архетип трійці, життя, смерті). Архетипи виявляються в свідомості у вигляді архетипових образів у творчо оформленому матеріалі, яким і є різдвяно-новорічна обрядовість, що її позасвідомою основою стали психологічні архетипи вода, вогонь та сонце, а також культурні архетипи смерть, народження та трійця.

На концептуальному рівні згаданим архетипам відповідають концепти-архетипи **Вогонь, Сонце, Народження, Вода, Смерть, Христос**, що в складі концептуального поля «мікроконцептосфера **Святки**» групуються у концептуальне мікрополе «Архетипні образи», один із фрагментів якого, а власне концепт-архетип **Сонце**, і становить предмет цього дослідження.

Оскільки концепт-архетип **Сонце** не розглядався з лінгвістичної та концептуальної точок зору у зв'язку із святочною обрядовістю українців, то актуальність теми цієї розвідки зумовлена необхідністю його опису з огляду на нову лінгвіс-

тичну парадигму, що репрезентована лінгвокультурологічним напрямом у лінгвістиці з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвальних чинників. *Мета* статті – лінгвоконцептуальний аналіз мовного вираження концепту **Сонце** у межах мікроконцептосфери **Святки**.

Для дослідження центральних концептів Мксф **Святки** застосовуємо комплексну методику, що поєднує елементи семантико-когнітивного та лінгвокультурологічного аналізів та базується на трьох етапах:

1) *побудова номінативного поля концепту та встановлення його номінативної щільності. Номінативне поле концепту* – це сукупність мовних засобів, що об'єктивують концепт у конкретний період розвитку суспільства [6, с. 66]. Номінативне поле концепту будуємо шляхом вибірки зі словників різних типів та етнографічних джерел прямих номінацій концепту, їхніх синонімів та дериватів. Номінативну щільність концепту пропонуємо подавати у цифровому еквіваленті, для чого вводимо поняття коефіцієнт номінативної щільності, що його обчислюємо за формулою $Q_{nd} = NF_c : NF_{mcs}$, де Q_{nd} – це коефіцієнт номінативної щільності, NF_c – загальна кількість одиниць номінативного поля концепту, NF_{mcs} – загальна кількість одиниць номінативного поля мікроконцептосфери, що становить 314 одиниць.

2) *виділення та опис структурних елементів концепту*. Згідно із методикою аналізу культурних концептів Ю. Степанова в структурі концепту виділяємо дві складові – культурну та поняттєву [13, с. 41]. Культурна складова містить три шари: а) історичний, де аналізуємо явище з історико-етнографічного погляду; б) актуальний, де проводимо аналіз синонімів та дериватів імені концепту; в) етимологічний, де визначаємо первинний смисл імені концепту. Поняттєву складову виявляємо шляхом аналізу значень основних мовних репрезентантів концепту, що проводиться методом компонентного аналізу. Згідно із методикою концептуального аналізу З. Попової та Й. Стерніна, спільні або близькі за смислом семи різних мовних репрезентантів одного концепту узагальнюємо й інтерпретуємо як когнітивні ознаки концепту [6, с. 201], що їх називаємо смисловим елементом або компонентом смислу концепту. Подібні смислові елементи отримуємо й упродовж аналізу всіх шарів культурної складової концепту, узагальнюючи та інтерпретуючи як смислові елементи первинний смисл імені концепту, смисли, що їх має концепт в історико-етнографічному контексті, лексичні значення синонімів та дериватів.

3) *моделювання польової структури концепту*. Розподіляючи концептополе на концептополе макро- і мікрорівня, А. Приходько до перших відніс ті, що включають множини концептів (в розвідці це Мксф **Святки**), в той час, як концептополе мікрорівня «можна умовно вважати ідіополем окремо взятого концепту» [8, с. 214]. Відповідно, концепт **Сонце** – це концептополе мікрорівня, що складається з ієрархії смислових елементів. До ядра відносимо смислові елементи, що виділені під час аналізу поняттєвої складової. Усі інші компоненти смислу, залежно від частотності їхнього використання належать до приядерної або периферійної зон. Польову структуру концепту подаємо з урахуванням особливостей різних періодів.

Культурологічно-лінгвістичний аналіз концепту **Сонце**.

І. Культурна складова концепту **Сонце. А) історичний шар.** Загальновідомо, що у період язичництва основним мотивом свята Різдва було народження бога Сонця, тому давні слов'яни обожнювали Сонце. Це обожнення лягло в основу різдвяно-новорічної обрядовості, зокрема святвечірнього обряду зустрічі сонця, порівн.: «Господарю треба встигнути у мент «сонячного сходу» відчинити браму в клуні, сінешні двері, повідчиняти хліви, стайні, обори, комори та ворота на дорогу», бо «сьогодні на землю по сонячному промінню сходить з неба бог багатства, бог урожаю...» і «він, бог-сонце, мусить освітити й освітяти увесь двір, усе господарство – усю землю!» [4, с. 21]. На Святвечір сонце зустрічали як шановного гостя, тобто короваєм (за слов'янською традицією), і ймовірно, саме для цього у Карпатах випікали спеціальний обрядовий коровай – «карачун», яким і зустрічали небесне світило. Той факт, що хліб взагалі, а особливо коровай, асоціюється із Сонцем, спричинив використання карачуна як символу сонця і в новорічних обрядах, які імітували рух сонця, забезпечуючи тим самим добробут та врожайність у наступному році.

Обожнення сонця лежить і в основі традиції випікати млинці на Щедрий вечір, що наштовхує на думку ніби млинці своєю формою нагадують сонце і повинні слугувати магичним способом повернути сонце після зими. Цю точку зору поділяють етнографи, зокрема В. Скуратівський зазначає, що «млинці – прообраз сонця» [9, с. 21], а випікають їх для того, «щоб сонечко так землю припікало, як вогонь млинці, і щоб на весні й улітку все так росло, як тісто на млинці (на дріжджах)» [4, с. 116]. Деякі науковці заперечують існування зв'язку між млинцями та сонцем у святоточній обрядовості, але припускаємо наявність у свідомості давніх слов'ян асоціації млинців із сонцем, що викликана їх подібністю за формою та кольором, а отже, млинці в обрядовості Щедрого вечора – це дійсно прообраз сонця.

Даниною давньому обожненню сонця є і «плясова частина» гуцульського колядування, що проходить у формі кола, порівн.: «Скрипник грає «кругляка», а плясаники з колядниками приспівують і пританцьовують «рівної»: ідуть колесом, хороводом, то в правий бік, то в лівий, злегка присідаючи» [3, с. 188]. З огляду на те, що у вигляді колеса або кола давня людина уявляла сонце, констатуємо, що колядницький танок у формі кола – це ще один спосіб ушанування бога Сонця під час Різдвяних свят.

Отже, на концептуальному рівні **Сонце** є фундаментальним концептом, що становить першооснову Мксф **Святки**. Як її підгрунтя він сформувався у період становлення святоточної обрядовості, тобто під впливом міфологічного світоглядно-язичників, тому залежно від ролі у структурі свідомості визначаємо цей концепт як міфологема МфКС. Аналіз історичного шару культурної складової концепту **Сонце** у межах Мксф **Святки** дав змогу виявити смислові елементи: «Предмет поклоніння», «Святвечір», «Різдво», «Новий рік», «святість», «вогонь», «небесне колесо», «зустріч сонця», «карачун», «млинці», «врожай», «добробут», «весна», «кругляк», «немовля». На лексичному рівні цей концепт репрезентовано відповідною лексемою.

Б) етимологічний шар. Міфологема **Сонце.** Сучасна форма слова *сонце* у російській мові виникла внаслідок чергування давніх суфіксів *-el та *-en, які поєдналися на слов'янському ґрунті: *сь-л-н* [7, т.1, с. 353], а в українській мові залишається лише суфікс *-en, і слово має форму *сонце*, тож аналіз етимологічного шару культурної складової концепту **Сонце** у межах Мксф **Святки** дав змогу виявити смислові елементи: «Світло», «небо».

В) актуальний шар. Лексичні ознаки. Міфологема **Сонце.** Словник синонімів не фіксує синонімів до лексеми *сонце* [10]. В історико-етнографічних джерелах у межах святоточної лексики як синоніми лексеми *сонце* вживаються такі номінації, як *Божжич*, *Сонце праведне*, *Бог Сонце*, *бог-сонце* [1, с. 38; 4, с. 20-23; 5, с.147; 9, с. 19].

Г. Лозко вважає синонімом лексеми *сонце* іменник *Коляда*, порівн.: «Коляда – Бог зимового сонця, який повертає коло Свароже до Весни» [5, с.147], але інші науковці визнають Коляду просто богом без указівки на його зв'язок із сонцем [1, с. 240]. За свідченням С. Килимника, «с пояснення, що Корочун – це бог, що скорочував ніч, а збільшував день, і це знову таки Сонце» [4, с. 67], але, крім С. Килимника, лексему *Корочун* у такому значенні не фіксує жодне з джерел. Отже, в межах різдвяно-новорічної лексики лексеми *Коляда* та *Корочун* не є синонімами іменника *сонце*, тому в зв'язку з міфологемою **Сонце** їх не розглядаємо.

Номінація *Божич*, що її сучасні науковці (В. Войтович, Г. Лозко) потрактовують як «молоде зимове Сонечко» [5, с. 147], є транслітерацією словенського *Božič*, або сербського чи хорватського *Божич*, тобто була запозичена з однієї із цих мов, де вона вживається у значенні *Різдво*. Припускаємо, що в українській мові номінація *Божич* стосовно святочного сонця виникла внаслідок метонімічного перенесення, оскільки саме на Різдво язичники справляли свято сонця.

Основним значенням прикметника *праведний* є «який дотримується заповідей, моральних приписів якоїсь релігії; безгрішний» [11, т. 7, с. 500]. Ураховуючи використання цього прикметника у словосполученні *Сонце праведне* в постпозиції, що властиве лише романським мовам, уважаємо, що номінація *Сонце праведне* має книжкове церковне походження і, можливо, первісно взагалі не стосувалась сонця, оскільки католицька церква образно називала сонцем Ісуса Христа [1, с. 421], але під дією закону аналогії назва *Сонце праведне* у межах різдвяно-новорічної лексики починає вживатись і стосовно сонця, що впродовж Святків, як і Ісус Христос, уважалось богом.

За свідченням В. Войтовича, «сонцю предки поклонялися з давніх-давен» [2, с. 182], тобто давні українці визнавали сонце богом, а звідси й походить назва *Бог Сонце* на позначення сонця в різдвяно-новорічній обрядовості, що має різні варіанти написання.

Словосполучення *Сонце праведне* та іменник *бог-сонце* утворені шляхом додавання епітетів до лексеми *сонце*, тому ці словосполучення вважаємо похідними формами, що не утворюють синонімічного ряду. Щодо іменника *Божич*, то в межах святочної обрядової лексики він утворює з іменником *сонце* синонімічну пару **СОНЦЕ – БОЖИЧ**, зі спільною архісемою *сонце*. З огляду на регіональне використання слова *Божич*, домінантою цієї пари визнаємо іменник *сонце*, що і став назвою концепту.

Аналіз актуального шару культурної складової концепту *Сонце* у межах Мксф *Святки* дав змогу виявити його смислові елементи: «Бог», «Божич», «святість». Кількість одиниць номінативного поля концепту *Сонце* дорівнює 5, а коефіцієнт номінативної щільності становить 0,015, що свідчить скоріше про підсвідоме побутування згаданого концепту у межах Мксф *Святки*, ніж про його недостатню комунікативну релевантність.

II. Поняттєва складова концепту. Основними мовними репрезентантами міфологеми *Сонце* є лексеми *сонце* та *Божич*.

Виділяючи в семантичній структурі лексеми *вогонь* ЛСВ *предмет поклоніння*, І. Срезневський не робить цього стосовно лексеми *сонце*, попри те, що вже за часів язичництва сонце мало дуже велике значення в житті людини, і навіть уважалося богом – було предметом ушанування. Інші тлумачні словники також не фіксують цей ЛСВ. Факт поклоніння давніх слов'ян сонцю містять праці істориків та міфологів, порівн.: «Сонцю наші прашури поклонялися з давніх давен», зокрема ще у Х ст. арабський письменник Аль-Масуді називав їх «сонцепоклонниками» [2, с. 41]. З огляду на те, що язичницьке Різдво було святом сонця, тобто святом поклоніння сонцю, у межах Мксф *Святки* в семантичній структурі мовного репрезентанта міфологеми *Сонце* – лексеми *сонце* виділяємо ЛСВ *сонце як предмет поклоніння у давніх культурах*.

За свідченням В. Войтовича, Божич – це «молоде сонце, що народжується на Різдво» [1, с. 38], і оскільки в день народження сонця давні слов'яни вклонялись цьому сонцю, то в семантичній структурі лексеми *Божич* виділяємо ЛСВ *молоде сонце, що народжується на Різдво та є предметом поклоніння у цей день*.

Семний набір згаданих ЛСВ подано в таблиці:

МОВНИЙ РЕПРЕЗЕНТАНТ	ЛСВ	СЕМИ
сонце	Сонце як предмет поклоніння у давніх культурах.	1. Сонце. 2. Предмет поклоніння.
Божич	Молоде сонце, що народжується на Різдво та є предметом поклоніння у цей день.	1. Сонце. 2. Молоде сонце на Різдво. 3. Предмет поклоніння.

Відповідно, у свідомості сучасних українців міфологема *Сонце* як складник Мксф *Святки* містить такі смислові елементи, як «Предмет поклоніння», «святість», «Божич», «Різдво».

Проведений комплексний аналіз концепту *Сонце* як складника Мксф *Святки* сприяв виділенню його домінуючих смислових елементів, що дало змогу розглянути цей концепт з огляду на його польову організацію:

Концептуальна структура теологеми Христос

ПЕРІОД	КОМПОНЕНТИ СМИСЛІВ
Дохристиянська доба	1. <i>Ядро</i> : «предмет поклоніння», «бог», «вогонь», «світло», «святість»; 2. <i>Приядерна зона</i> : «Святвечір», «Різдво», «Новий рік», «кругляк», «небесне колесо», «зустріч сонця», «карачун», «Божич»; 3. <i>Периферія</i> : «врожай», «добробут», «весна», «млинці», «небо», «немовля».
Доба християнства	1. <i>Ядро</i> : «світло», «вогонь», «святість»; 2. <i>Приядерна зона</i> : «Святвечір», «Різдво», «Новий рік», «кругляк», «зустріч сонця», «карачун», «Божич»; 3. <i>Периферія</i> : «врожай», «добробут», «весна», «млинці», «небо», «немовля».
Сучасний період	1. <i>Ядро</i> : «світло», «святість»; 2. <i>Приядерна зона</i> : «Святвечір», «Різдво», «Новий рік», «кругляк», «зустріч сонця», «карачун», «Божич»; 3. <i>Периферія</i> : «млинці», «небо».

Проаналізувавши концептуальну структуру концепту *Сонце* з огляду на польову організацію, робимо висновок, що сьогодні ядерні компоненти смислів (від загальної кількості смислових елементів) складають $\approx 18\%$. Упродовж віків у ядерній зоні концептуальної структури цього концепту відбулися несуттєві зміни, зокрема після прийняття християнства міфологема *Сонце* втрачає смислові компоненти «предмет поклоніння» та «божество» («бог»), мотивом для виникнення яких слугував язичницький світогляд. Той факт, що сьогодні в народній свідомості сонце більше не асоціюється з космічним вогнем, спричинив зникнення елемента смислу «вогонь» з концептуальної структури міфологеми *Сонце*.

Відсоткове вираження компонентів смислів приядерної зони для концепту *Сонце* сягає $\approx 63\%$. Упродовж віків у цій зоні також відбулися незначні зміни, зокрема нові смислові елементи з релігійною мотивацією виштовхують із приядерної зони концептуальної структури цього концепту компоненти смислів язичницького походження, зокрема міфологема *Сонце* втрачає смисловий елемент «небесне колесо».

Периферійна зона міфологеми *Сонце* містить $\approx 18\%$ смислових елементів. Зоні периферії також властиві зміни, зокрема у добу християнства поступово зникають смислові елементи, що мали язичницьку мотивацію: «немовля», «добробут», «весна», «врожай».

Результати вивчення міфологеми *Сонце*, що отримані за допомогою компонентного, етимологічного та історико-культурологічного аналізу, дають змогу зробити висновок, що цей концепт належить до значущих в українській культурі та у житті українців.

Запропонована методика комплексного аналізу культурних концептів може бути використана для вивчення інших подібних концептів, що є перспективним у сучасний період, коли простежуємо помітне посилення уваги до національної самобутності української культури.

Література:

1. Войтович В. М. Українська міфологія / Валерій Миколайович Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.
2. Войтович В. М. Генеалогія богів давньої України / Валерій Миколайович Войтович. – Рівне: Видавець Валерій Войтович, 2007. – 556 с.
3. Грушевський М. С. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. / Михайло Сергійович Грушевський. – К.: Либідь, 1993–1995. – Т. 1. / [упоряд. В. В. Яременко; авт. передм. П. П. Кононенко; приміт. Л. Ф. Дунаєвської]. – 1993. – 392 с. – («Літературні пам'ятки України»).
4. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: [у 3 кн., 6 т.] / Степан Килимник. – Вінніпег, Торонто, 1964. – Кн. 1. – Т. 1.: (Зимовий цикл). – 1964. – 154 с.
5. Лозко Г. С. Українське народознавство / Галина Сергіївна Лозко. – К.: АртЕК, 2004. – 472 с.
6. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М., 2007. – 314 с.
7. Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка: В 2 т. / А. Г. Преображенский. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1959. – Т. 2.: П-Я. – 1959. – 564 с.
8. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
9. Скуратівський В. Т. Дідух: Свята українського народу / Василь Тимофійович Скуратівський. – К.: Освіта, 1995. – 272 с.
10. Словник синонімів української мови: В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.: Наукова думка, 1999–2000. – Т. 2.: О-Я. – 2000. – 960 с.
11. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; [гол. ред. І. К. Білодід]. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 7.: Поїхати-Приробляти. – 1976. – 724 с.
12. Смирнова Ю. П. Средства активации суперконцепта «двигаться» в английских текстах и их переводах: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Юлия Павловна Смирнова. – Уфа, 2001. – 133 с.
13. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М., 1997. – 824 с.

УДК 811.111'371'367

О. А. Рудоман,

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

АПОЗИТИВНА КОНСТРУКЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ САМОІДЕНТИФІКУВАЛЬНОГО СУДЖЕННЯ

У статті розглянуто апозитивну конструкцію як вторинний засіб вираження самоідентифікувального судження. Виявлено істотно значимі характеристики цієї конструкції й визначено фактори, що впливають на її семантику.

Ключові слова: апозитивна конструкція, самоідентифікувальне судження, корелят.

APPOSITIONAL CONSTRUCTIONS AS A MEANS OF SELF-IDENTIFICATION PROPOSITION EXPRESSION

A sentence (an utterance) is considered to be a main self-identifying utterance in a language. But it is an initial means of self-identifying while appositional construction (AC) is the second. AC is a sole structural meaningful, functional complex, the main components of which are an apposition and a correlate. The main characteristics of AC is substantive nature of its components, both components are nouns or nominal functional equivalents. Correlates in the researched material are expressed by personal pronouns (I, we) and are unextended in their structure. The two more main characteristics of AC is its multifunctional and isofunctional peculiarities. Structurally AC may be extended and unextended which influences the meaning of construction. Unextended apposition expresses the meaning synthetically with one word while extended – analytically with several words. The function of an AC depends on the position of an appositive component: in preposition it is the function of explanation whereas in postposition it is the function of qualifying.

Key words: appositional construction, self-identifying utterance, correlate.

АПОЗИТИВНАЯ КОНСТРУКЦИЯ КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ САМОИДЕНТИФИЦИРУЮЩЕГО СУЖДЕНИЯ

В статье рассматривается апозитивная конструкция как вторичное средство выражения самоидентифицирующего суждения. Предпринимается попытка выявить существенно значимые характеристики данной конструкции и определить факторы, влияющие на ее семантику.

Ключевые слова: апозитивная конструкция, самоидентифицирующее суждение, коррелят.

У сучасних когнітивно орієнтованих лінгвістичних дослідженнях, зосереджених на процесах категоризації й концептуалізації знань про світ і механізми вербалізації цих знань, одне із провідних місць займає універсальний когнітивний процес самоідентифікації, у результаті якого людина набуває певних знань про свою особистість. Основним засобом вираження самоідентифікувального судження в мові прийнято вважати речення (висловлення) [2, с. 45]. Однак поряд із таким, первинним засобом вираження самоідентифікації, можна виокремити вторинний засіб – апозитивну конструкцію (АК), яка виступає предметом нашого дослідження.

Мета дослідження – виявити характеристики АК як засобу вираження самоідентифікувального судження, що фіксує результат самоідентифікації особистості. Визначена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) вивчити науково-теоретичну літературу з досліджуваної проблеми; 2) шляхом суцільної вибірки закарткувати фактичний матеріал; 3) проаналізувати структурні особливості АК та їхнє функціональне спрямування. Всього нами закартковано й проаналізовано 200 мікротекстів, взятих методом суцільної вибірки зі стенограм засідань Американського Конгресу. Особливість цього матеріалу, що викликав наш інтерес, – це висока частотність АК, що виступають у зазначеній якості. Крім того, тут широко представлені АК, які містять різні розряди займенників і сполучник *as* (як). Властивості таких АК недостатньо досліджені. Ось тому їхній аналіз стає доцільним і практично значимим, а наше дослідження **актуальним**.